

دوره ۶ - شماره ۱۷ - زمستان ۱۴۰۲

بررسی ضرورت افشاء وجود قرارداد تأمین مالی داوری بین‌المللی توسط شخص ثالث و لزوم صیانت از افشاء سایر اطلاعات
محمد مهدی اسدی

کیفیات مشدده جرم در حقوق کیفری ایران

محمد کمالی، محمدباقر بصیر

مبانی حقوق طبیعی جان لاک و تاثیر آن در کنوانسیون حقوق کودک

محمد مهدی داور، سعیده تسلیمی

قضازدایی؛ نگرشی برای پیشگیری از پایداری بزهکاری نوجوانان

محمد جوان‌بخت، پریسا کریمی، محدثه صادقیان لمراسکی

بررسی مفهوم دارنده سند تجارتي

سارا فرزادی مهر، شاپور محمدحسینی، محمدرضا حقیقی

تأثیر سبک زندگی اسلامی در پیشگیری از جرایم یقه سفیدها: بررسی فقهی و حقوقی

مریم کمائی، زهرا انصاری فر، پیتر گاتسچالک

روش‌های حل و فصل اختلافات در قراردادهای فیدیک

آرمان یعقوبی مقدم، محمد غلام پور ویشکائی، محمد یارارشدی

واکاوی سیر تکوینی پدیده مجرمانه نسل‌کشی در بستر تاریخی

محمد جوان‌بخت، مینو محمدی، کیومرث کلانتری درونکلا

نقش قاضی اجرای احکام کیفری در بازدارندگی و فردی کردن مجازات

زهرا نظری

نقد و ارزیابی مسئولیت‌مدیران در قبال بدهی‌های مالیاتی شرکت بر اساس لایحه قانونی اصلاح قسمتی از قانون تجارت و قانون مالیات‌های مستقیم

نیما رضائی، محمد شجاعی فر، امیرحسن ابوالحسنی

جرایم مالیاتی با دیدگاه کیفر شناختی در حقوق ایران

سیده فائزه فاطمی

مرجع صالح و عنوان خواسته در دعاوی ملی شدن اراضی

مسلم اله یاری

چالش‌های اجرایی دفاتر حمایت از حقوق کودکان و نوجوانان با محوریت نقش دادیار

سید مهدی احمدی، نسترن ارزانیان

مسئولیت زیست محیطی شرکت‌های چندملیتی در صنعت نفت با تأکید بر اصل «پرداخت آلوده‌ساز»

هادی مسعودی فر، فاطمه نعیمی شامل

تأثیر عدالت ترمیمی و سیاست جنایی بر بزه‌دیدگی جنسی اطفال (از حمایت تا بازپروری)

سید حسین دهقان نیری، مریم مسافری

حق تعیین سرنوشت به مثابه یکی از حقوق بنیادین بشر در خصوص اشخاص تراجنسیتی (با تأکید بر دادنامه صادره از شعبه

سیزدهم دادگاه تجدیدنظر استان مازندران)

محمدسعید حسینی، حشمت رستمی درونکلا، محمد مهدی ساکی، فاطمه دهقان، عباس رضایی گیلانی

حمایت از حقوق فرهنگی زندانیان در اسناد بین‌المللی، منطقه‌ای و نظام حقوقی ایران

مرجان نگهی مخلص آبادی

تحلیل نظام حقوق مالیاتی حاکم بر شرکت‌های تجاری

پریسا رضوان، علی زارع

کرامت انسانی در حقوق کیفری و اسناد بین‌المللی

محمدامین ابراهیمی

نقش اموال تملیکی دولت در پیشبرد اهداف اقتصادی: تحلیل قوانین و بررسی موانع و راهکارها

الهام درکی، آپدا مخترع، بهنام رستگاری

موضوعیت و ادله اثبات جرم در قانون مجازات اسلامی مصوب ۱۳۹۲

صادق بنی طرفیان حویبزاوی

سیاست کیفری افتراقی قانون نیروهای مسلح در قبال فروش اموال و اشیای نظامی

یاسر شاکری

The Effect of Islamic Lifestyle in the Prevention of White-Collar Crimes: Legal and Jurisprudential Analysis

تأثیر سبک زندگی اسلامی در پیشگیری از جرایم یقه سفیدها: بررسی فقهی و حقوقی

Maryam Kamaei

Department of Criminal Law and Criminology, Ahvaz Branch, Islamic Azad University, Ahvaz, Iran (Corresponding Author)

Zahra Ansarifar

Department of Criminal Law and Criminology, Khoramabad Branch, Islamic Azad University, Khoramabad, Iran

Petter Gottschalk

Department of Leadership and Organizational Behavior, BI Norwegian Business School, Nydalsveien 37, 0484 Oslo, Norway

مریم کمانی
گروه حقوق جزا و جرم‌شناسی، واحد اهواز، دانشگاه آزاد اسلامی، اهواز، ایران
(نویسنده مسئول)

maryamkamaei2019@gmail.com
<http://orcid.org/0000-0003-0483-4566>

زهرآ انصاری فر
گروه حقوق جزا و جرم‌شناسی، واحد خرم‌آباد، دانشگاه آزاد اسلامی، خرم‌آباد، ایران
zahraansarifar@yahoo.com
<https://orcid.org/0009-0006-6921-704x>

پتر گاتسچالک
گروه رهبری و رفتار سازمانی، دانشگاه اقتصادی بی‌آی نروژی، نیدلسوین ۳۷، ۰۴۸۴، نروژ
petter.gottschalk@bi.no
<https://orcid.org/0000-0002-8120-0308>

Abstract

Negative personality traits have a deep relationship with committing crimes. Each person's personality is formed based on her/her personality traits, and if a negative personality trait grows, it leads a person to do bad things. The purpose of the current research is to examine the jurisprudential and legal effects of Islamic lifestyle in preventing white-collar crimes. Traditionally, white collar crimes in criminology are known as crimes committed by high-ranking people at work. In this research, considering the nature and quality of this research, the research method is document analysis type, and considering the subject of this research, which examines jurisprudential and legal prevention strategies of these crimes, this research is one of the basic researches. The research tool also includes questionnaires and the data has been collected, classified and analyzed using qualitative analysis methods. Some of the findings of this research show that the high status of white collar criminals in social and economic structures prevents these criminals from being labeled as criminals and Islamic lifestyle plays an important role in preventing these crimes. **Keywords:** Prevention, White-Collar Criminals, Religious Teachings, Islamic Lifestyle.

چکیده

ویژگی‌های شخصی منفی، رابطه عمیقی با ارتکاب جرم و جنایت دارد. شخصیت هر شخصی، براساس ویژگی‌های شخصیتی او شکل می‌گیرد و اگر ویژگی شخصیتی منفی رشد کند، شخص را به سمت کارهای ناپسند سوق می‌دهد. هدف پژوهش حاضر بررسی فقهی و حقوقی تأثیر سبک زندگی اسلامی در پیشگیری از جرایم یقه سفیدها است. به طور سنتی، جرایم یقه سفید در جرم‌شناسی به عنوان جرایمی شناخته می‌شوند که افراد بلندپایه در محل کار مرتکب آن می‌شوند. در این پژوهش، با توجه به ماهیت و کیفیت پژوهش، شیوه پژوهش از نوع تحلیل اسنادی است و با توجه به موضوع پژوهش که به بررسی راهبردهای پیشگیری فقهی و حقوقی از این جرایم می‌پردازد، این پژوهش از جمله پژوهش‌های بنیادی قرار می‌گیرد و ابزار پژوهش نیز شامل فرم‌های فیش‌برداری است و داده‌ها نیز با استفاده از شیوه‌های تحلیل کیفی، جمع‌آوری، طبقه‌بندی و تحلیل شده است. برخی از یافته‌های این پژوهش نشان می‌دهد که جایگاه و موقعیت بالای مجرمان یقه سفید در ساختارهای اجتماعی و اقتصادی مانع از خوردن هرگونه برجسب مجرمانه به این مجرمان می‌شود و سبک زندگی اسلامی نقشی مهمی در پیشگیری از این جرایم دارد.

واژگان کلیدی: پیشگیری، مجرمین یقه سفید، آموزه‌های دینی، سبک زندگی اسلامی.

ارجاع:

کمائی، مریم؛ انصاری فر، زهرا؛ گاتسچالک، پیترا؛ (۱۴۰۲)، تأثیر سبک زندگی اسلامی در پیشگیری از جرایم یقه سفیدها: بررسی فقهی و حقوقی، تمدن حقوقی، شماره ۱۷.

Copyrights:

Copyright for this article is retained by the author (s) , with publication rights granted to Legal Civilization. This is an open-access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution License (<http://creativecommons.org/licenses/by/4.0>) , which permits unrestricted use, distribution, and reproduction in any medium, provided the original work is properly cited.

مقدمه

سبک زندگی را می‌توان به عنوان مجموعه‌ای از رفتارها تعبیر کرد که فرد نه تنها برای ارضای نیازهای فعلی خود از آن‌ها استفاده می‌کند بلکه او ترجیح می‌دهد روایت خاصی را که برای هویت شخصی خود انتخاب کرده است، در مقابل دیگران تجسم کند. سبک زندگی را می‌توان به زبان ساده این گونه تعریف کرد که در زندگی انسان اموری اعم از ابعاد فردی و اجتماعی، مادی و معنوی، مجموعه باورها و ادراکات و مجموعه گرایش‌ها و ارزش‌ها، تمایلات و ترجیحات و... وجود دارند که یک قالب کلی و روش خاصی از زندگی کردن را برای فرد مشخص می‌کنند و فرد در آن چهارچوب زندگی می‌گذراند. مبنای مهم در سبک زندگی، جهان‌بینی و فلسفه‌ای است که فرد برای خود تعریف کرده است؛ و از طرف دیگر، جامعه و اجتماعی که افراد در آن زندگی می‌کنند جهان‌بینی و ایدئولوژی خاصی را تعریف نموده که افراد براساس آن زندگی خود را می‌گذرانند (جزینی و همکاران، ۱۳۹۹، ۹۴).

با ظهور اسلام به عنوان دینی کامل و نبوی، اصول اخلاقی و اجتماعی زندگی تحت الشعاع احکام الهی قرار گرفت و در واقع زندگی تحت تأثیر ویژگی‌های اسلام بود که آرامش و سلامت روان را تضمین می‌کرد (حسینی زاده، ۱۳۸۳، ۶۷). از این رو، سبک زندگی نشأت گرفته از ایمان الهی به عنوان یکی از عوامل مؤثر در مبارزه و پیشگیری از جرم، در جرم‌شناسی پیشگیرانه و در ایجاد نظم در جامعه به دلیل همین عوامل پیشگیری، اهمیت ویژه‌ای یافته است. عدالت و انضباط اجتماعی در جامعه‌ای حاکم است

که به خداوند به معنای واقعی و عمیق آن و حضور خداوند و روز قیامت ایمان داشته باشند. پرورش فضایل اخلاقی و پیشگیری از رذایل معنوی و کنترل هوی و هوس، ایجاد آرامش و اطمینان از آثار ارزشمندی است که در پرتو ایمان به این امور خلق شده است (جمعی از نویسندگان، ۱۳۸۶، ۲۴۶).

با توجه به آموزه‌های دینی مشاهده می‌گردد که آنچه امروزه در تاروپود پیشگیری از جرم نامیده می‌شود دارای پیام‌های آسمانی و هدایت انبیاء و اولیای الهی بوده است. ایمان به خدا و یاد او یک ضرورت فطری برخاسته از روح خداجویی و خداخواهی است. حال اگر انسان این میل فطری را نادیده بگیرد و یاد خدا را فراموش کند دچار درگیری و عدم تعادل درونی می‌شود و این مشکل زمینه گناه و جرم را در وجود انسان فراهم می‌کند. بنابراین یکی از بارزترین آثار ایمان به خدا، سلامت روح و تعادل در رفتار است که انسان را از ارتکاب جرم و گناه باز می‌دارد. با توجه به اهمیت و نقش سبک زندگی اسلامی و به خصوص نقش نماز در پیشگیری از جرم، در این پژوهش سعی شده است تا این تأثیرات سبک زندگی اسلامی بر پیشگیری از جرم یقه سفیدی‌ها، مورد واکاوی قرار گیرد و دید جامعی در مورد نقش سبک زندگی اسلامی در پیشگیری از این جرایم ارائه شود (جزینی و همکاران، ۱۳۹۹، ۹۴).

روش تحقیق در پژوهش حاضر، توصیفی-تحلیلی می‌باشد. در این روش محققین علاوه بر تصویرسازی آنچه هست به تشریح و تبیین دلایل چگونگی وضعیت موجود و تطبیق آن با شرایط دیگر می‌پردازند. گردآوری اطلاعات با استفاده از مطالعات کتابخانه‌ای می‌باشد. در این روش باید ادبیات و سوابق مسئله یا موضوع تحقیق مطالعه شوند. در نتیجه، نتایج مطالعات در ابزار مناسب اعم از فیش، جدول یا فرم، ثبت و نگهداری می‌شوند و در پایان کار نسبت به طبقه‌بندی و بهره‌برداری از آن‌ها اقدام می‌شود. با توجه به یافته‌های تحقیق، تحلیل نهایی و نتیجه‌گیری، آخرین مرحله تحقیق بر مبنای روش کتابخانه‌ای خواهد بود. در مطالعات کتابخانه‌ای، جمع‌آوری اطلاعات از طریق ابزار فیش‌برداری است. همچنین در جمع‌آوری منابع و داده‌ها به کتب فقهی و حقوقی، آراء و نظرات حقوقدانان، فرهنگ‌های لغت، مقالات چاپ شده در مجلات و سایت‌های معتبر علمی نیز مراجعه شده است.

۱- مفهوم جرم یقه سفیدی‌ها

در اصطلاح لغوی یقه سفیدان برای اشخاصی به کار می‌رود که دارای خصوصیت ویژه‌ای هستند. این مجرمان تخصص و تبحر خاصی در ارتکاب جرم دارند و هنر اصلی آن‌ها این است که جرایمی را که

مرتکب می‌شوند قانونی جلوه بدهند. ظاهر جرایم این گروه از مجرمان همراه با خشونت و پرخاش نمی‌باشد و همچنین از جایگاه بالای اجتماعی، اقتصادی و سیاسی خاصی برخوردارند. این جایگاه به آن‌ها توانایی‌های ویژه‌ای بخشیده است، اعتقاد بر این است که با اولویت دادن به مدیریت جرایم این گونه افراد، شاهد برخورد قاطع با تبعیض، فساد و مفاسد اجتماعی، اقتصادی و فرهنگی خواهیم بود (سلیمی، ۱۳۸۷، ۲۴۰).

یقه سفیدها به طور خاص معطوف قدرت هستند و همین امر شرایط را برای تعریف این دسته از مجرمان پیچیده‌تر می‌کند؛ از منظر ساترلند، ویژگی‌های جرایم یقه سفیدها، از ماهیت مرتکبان این گونه جرایم نشأت می‌گرفت (Reid, 2018, 232). بنابراین هنوز تعریف جامع و روشنی از آن‌ها نشده است. معمولاً تلاش می‌شود برای پنهان کردن روابط این دسته از مجرمان با دستگاه قدرت، جرایم آن‌ان را با عنوان جرایم اقتصادی مطرح کنند (ریعی، ۱۳۹۵، ۲۵). بزهکاران یقه سفید، اغلب اعضای طبقات اجتماعی بالاتر (اعم از سیاسی، اقتصادی یا اجتماعی) هستند و از قدرت و نفوذ مؤثر خود، برای ارتکاب جرائمی مانند کلاهبرداری، اختلاس، ارتشاء، جعل، سوءاستفاده از کارت‌های اعتباری و سایر جرائم مشابه استفاده می‌کنند؛ که در نتیجه اقدامات مجرمانه آن‌ان، گاه تا مدت‌ها آثار شوم و دهشت باری بر ابعاد ساختاری جامعه به‌ویژه بعد اقتصادی سایه می‌افکند (نوری قلعه نو، ۱۳۹۹، ۱۳۹).

۱-۱- تعریف مجرم مدار

تعریف ساترلند از جرم یقه سفیدی معروف‌ترین و مؤثرترین نمونه از رویکرد مجرم مدار نسبت به جرم یقه سفیدی است. تعریف‌های مجرم مدار بر موقعیت عالی اجتماعی، قدرت و قابلیت احترام شخص مرتکب به عنوان یک ویژگی مهم و اساسی جرم یقه سفیدی تأکید می‌کنند. رویکرد بزهکارمحور ساترلند، به رغم ایرادهایی که دارد، به عنوان یک رویکرد پرتطرفدار باقی مانده است. تلاش‌های زیادی صورت گرفته است تا جرم یقه سفیدی را به گونه‌ای که با اهداف ساترلند سازگار باشد، تعریف کنند. این تعاریف به شفاف‌سازی و توسعه تعریف ساترلند از جرم یقه سفیدی پرداخته‌اند. یکی از جنبه‌های دیگر تعریف جرم یقه سفیدی از دیدگاه مجرم مدار آمار بزه دیدگانی است که بسیار زیاده‌تر از جرایم طبقات محروم می‌باشد. ضعیف بودن قربانیان این گونه جرایم، مانع از دفاع و پیگیری قضایی به وسیله آن‌ها می‌شو. جنبه‌های خشونت بار این جرایم در مقایسه با قتل، ضرب و جرح، تجاوز و مانند آن کمتر قابل مشاهده است. همچنین مرتکبان این گونه جرایم اگر از کارکنان و مسئولان نهادهای دولتی نباشند، در این

نهادها و سازمان‌ها نفوذ قوی داشته و بسیاری از این جرایم علیه اموال عمومی و دولتی صورت می‌گیرد و زیان‌دیده آن عامه مردم‌اند (موسوی مجاب، ۱۳۸۸، ۶۰).

جرم‌شناسان بزهکارمدار، بزهکاران را که رابطه نزدیکی با فقر داشته باشند را آشکارا نقض می‌کنند و با چند استثناء اثبات می‌نمایند که، مجرمان یقه سفید فقیر نیستند و در محله‌های فقیرنشین و خانواده‌های رو به زوال پرورش نیافته‌اند و از نظر هوشی کم بهره و دارای اختلال شخصیتی نیستند. آن‌ها به ندرت در سنین آغازین زندگی، جزء کودکان مشکل دار بوده‌اند و در دادگاه‌های نوجوانان و کلینک‌های مشاوره کودکان حضور یافته‌اند. این گزاره که مجرم امروز، کودک مشکل دار دیروز است و خود نشأت گرفته از داده مورد استفاده جرم‌شناسان سنتی است، به ندرت در مورد مجرمان یقه سفید صحت داشته و مصداق دارد. این ایده که علت جرم را باید تا حدی انحصاراً در دوران کودکی جستجو کرد، اشتباه است. حتی اگر مفهوم فقر گسترش یافته و به فشارهای اقتصادی مؤثر بر کسب و کار در دوره رکود نیز تسری یابد، میان فقر و جرایم یقه سفیدان، همبستگی نزدیکی وجود ندارد. احتمالاً در طول پنجاه سال گذشته، هیچ‌گاه جرایم یقه سفیدان در حوزه سرمایه‌گذاری و مدیریت شرکت‌ها به اندازه این بیست سال اخیر نبوده است.

نظریه‌های رایج جرم‌شناختی بزهکارمدار حتی نمی‌توانند بزهکاری طبقه فرودست را تبیین نمایند و عوامل آسیب‌های اجتماعی و روانی بدون شک به عنوان علت جرم مورد تأکید قرار گرفته‌اند؛ این عوامل هیچ ارتباطی با فرایند کلی که در جرایم یقه سفیدان و جرایم طبقه فرودست وجود دارد، ندارند؛ و بنابراین این نظریه‌ها، جرم هیچ‌یک از دو طبقه را تبیین نمی‌کنند. این نظریه‌ها می‌توانند شیوه و روش جرم را تبیین کنند چراکه طبقه فرودست به جای توسل به اقدامات متقلبانه، مرتکب سرقت شبانه و سرقت به عنف می‌شود و با توجه به ایرادات وارد شده نظریه‌های بزهکارمداری که هم بتواند بزهکاری طبقه یقه سفیدان و هم بزهکاری طبقه فرودست را تبیین کند، ضروری می‌باشد (قورچی بیگی، ۱۳۹۷، ۱۷۲).

۱-۲- تعریف جرم مدار

در دیدگاه حقوقی جرم مدار در تعریف جرایم یقه سفید، این جرم را جرمی مردانه دانسته به خصوص از طرف جامعه ایران که زنان کمتر فرصت حضور در عرصه‌های شغلی را دارا می‌باشند. میزان هم‌نواپی زنان نیز در مقایسه با مردان به دلایل مختلفی بیشتر است و حضور پررنگ‌تر و سهم بیشتر مردان در مشاغل به طور خاص در نقش‌های شغلی مؤثر و تصمیم‌گیری‌های مؤثر در سازمان‌ها یکی از مهم‌ترین عوامل بیشتر بودن میزان جرایم مردان در مقایسه با زنان می‌باشد. از طرف دیگر هرچه میزان فرصت حضور زنان در

عرصه‌های اجتماعی بیشتر شود احتمال این که آن‌ها دست به ارتکاب جرایم یقه سفید بزنند بیشتر خواهد بود، چراکه هرچه حضور زنان در موقعیت‌های شغلی، سیاسی، شرکتی و اقتصادی بیشتر گردد احتمال ارتکاب آن‌ها به جرایم یقه سفید بیشتر خواهد شد (فورچی بیگی، ۱۳۹۸، ۲۲۴).

۲- نظریات سبک زندگی

گیدنز و بوردیو را می‌توان از نظریه پردازان معاصر و مشهور در حوزه سبک زندگی نام برد. به اختصار طبق نظریه گیدنز، در دنیای مدرن، منابع هم ارز دیگری برای تفسیر کنش در دسترس افراد قرار دارد و همین امر تنوع گزینه‌ها را زیاد کرده است. یکی از پیامدهای آن اهمیت یافتن شیوه زندگی و اجتناب‌ناپذیر بودن آن برای فرد است. شیوه‌های زندگی به صورت عملکرد روزمره در می‌آیند. عملکردهایی که در نوع پوشش، خوراک، طرز کار و مصرف تجسم می‌یابند. شخصی که خود را به یک شیوه زندگی معین متعهد می‌داند، انتخاب‌های دیگر را خارج از موازین و معیارهای خویش می‌بیند (گیدنز، ۱۳۷۸، ۱۲۲). بوردیو در نظریه تجربه و پویایی‌گزینش خود، معتقد است تربیت یک فرد در خانواده و طبقه‌ای خاص، خواسته‌ها و تجربیات اولیه‌ای از زندگی را برای فرد فراهم می‌کند که بعدها به درک، سلیقه و علاقه او تبدیل می‌شود. این خواسته‌ها در تمام رفتارها، فعالیت و مصرف فرد منتقل می‌شوند که باعث تصویر متفاوتی از کردار و فعالیت در ذهن افراد می‌شود. این تفاوت در سلیقه‌ها و فعالیت‌ها به سبک‌های گوناگونی بستگی دارد که نیازمند انواع مختلفی از مهارت‌های فرهنگی است (جزینی و همکاران، ۱۳۹۹، ۹۵).

۳- سبک زندگی در اسلام

سوالی که در اینجا مطرح می‌شود این است که اساس سبک زندگی در اسلام چیست؟ به طور کلی، اندیشه اسلامی با فردگرایی و جمع‌گرایی تفاوت دارد، اما اسلام انسان و زندگی اجتماعی او را در تحلیل مسائل اجتماعی مهم می‌داند (بهشتی و افهامی اردکانی، ۱۳۸۶). علامه طباطبایی (ره) از بزرگ‌ترین متفکران اسلام است و عموماً مشارکت معلم در تنظیم هنجارهای گروهی را یکی از مؤثرترین روش‌های کنش اجتماعی می‌داند، اما این روش را کافی نمی‌داند و علاوه بر این عامل، نقش کنترل درونی را در انسان ایفاء می‌کند (طباطبایی، ۱۳۷۴: ۱۳۷). از این رو می‌توان گفت: علامه طباطبایی (ره) معتقد است که قدرت جامعه قوی‌تر از فرد است و رفتار صحیح اجتماعی و عدم جرم ممکن نیست مگر این که ابتدا

جامعه و سبک زندگی اصلاح شود. تأکید بر دین در زندگی و تربیت اجتماعی در شکل دادن به ذهن و دیدگاه جامعه به عنوان بخشی جدایی‌ناپذیر از زندگی حائز اهمیت است. زیرا عقل و اندیشه که برای اصالت انسان بسیار مهم است، تنها در شناخت حقیقت می‌تواند اشتباه کند. بنابراین کاربرد دین در زندگی از دیدگاه علامه طباطبایی (ره) عبارت است از: کنترل درونی از طریق تربیت اخلاقی فردی مبتنی بر توحید؛ پیشگیری از رفتار غیراخلاقی و مجرمانه (عابدی و همکاران، ۱۳۹۰).

۴- پیشگیری از جرم

پیشگیری از لحاظ لغوی معنایی روشن و پرکاربرد دارد. در ادبیات عامیانه پیشگیری به معنای «مانع وقوع امری شدن»، «جلوی وقوع امر ممکن را گرفتن» و «به پیشواز خطر رفتن و مانع تحقق آن شدن» می‌باشد. هر آن چیزی که علیه جرم باشد و باعث کاهش نرخ بزهکاری گردد، در گستره معنای عام پیشگیری از جرم قرار دارد؛ در این نگرش سیاست جنایی همه تدابیر کیفری و غیر کیفری را که حکومت با مددجویی از سه قوه قانون‌گذاری، اجرایی و قضایی با هدف محدود کردن و مهار بزهکاری و نیز پیشگیری اتخاذ می‌کند، دربرمی‌گیرد. ناگفته پیداست که در این زمینه، مردم نقش بسیار پراهمیتی را برعهده دارند (نوربها، ۱۳۷۸: ۱۱۰). بنابراین در سیاست جنایی، پیشگیری را می‌توان به کارگیری راهکارهای گوناگون برای جلوگیری از بزهکاری تعریف نمود.

پیشگیری از جرم شامل دو گونه پیشگیری واکنشی و کنشی می‌باشد و پیشگیری واکنشی به دو زیرشاخه تقسیم می‌شود که بر پایه آن، با اعمال ضمانت اجرای کیفری و ناکیفری تقسیم می‌گردد. در جنبه کیفری پیشگیری واکنشی مبتنی بر آموزه کاهش باوری می‌توان به کاهش جرم دست یافت که البته این پیشگیری در صورتی پذیرفتنی خواهد بود که به هر دو هدف فایده باوری و سزاباوری پایبند باشد (نایی و همکاران، ۱۳۹۸، ۳۰).

۵- پیشگیری کیفری از جرایم یقه سفیدها

۵-۱- اعدام

صرفنظر از مخالفت‌هایی که با اصل مجازات اعدام به دلایل مذهبی-فلسفی، امکان اشتباه، اعمال تبعیض در اجرا، عدم توجه به امکان اصلاح مجرم، عدم توجه به عوامل اجتماعی جرم، اثر سوء اعدام بر خانواده مجرم و قساوت در اجرای آن وجود دارد دلایل دیگری نیز در رد این مجازات در موارد مذکور قابل ذکر است.

پیش‌بینی این مجازات در مورد فساد فی الارض مبتنی بر اندیشه‌ای فقهی بوده که این عنوان را از محاربه قابل تفکیک دانسته است حال آن که در بین فقها اختلاف نظر جدی بر وجود عنوان مستقل از آنچه در خصوص فقهی با عنوان محاربه مطرح شده وجود دارد و برخی از علما این مفهوم را داخل در محاربه می‌دانند.

۵-۲- زندان

از دیرباز کیفر حبس و سلب آزادی مجرم به عنوان اساسی‌ترین مجازات مجرمان شناخته شده است. قانون‌گذار ایرانی نیز به کرات از کیفر حبس در کنار مجازات‌های دیگر همچون مجازات‌های مالی در مقابله با مجرمان یقه سفید به عنوان عمده‌ترین مجازات استفاده نموده است.

۵-۳- شلاق

قانون‌گذار ایرانی از اقدام منحصر به فرد برای مجازات جرایم یقه سفید در مواردی همچون ماده ۵۹۲ قانون مجازات اسلامی (کتاب پنجم تعزیرات) مصوب ۱۳۷۵ در خصوص رشوه، ماده ۶۰۲ قانون مجازات اسلامی (کتاب پنجم تعزیرات) مصوب ۱۳۷۵ در مورد کارکنان دولت و همچنین قانون تشدید مجازات ارتشاء و اختلاس و کلاهبرداری مصوب ۱۳۶۷ از مجازات تا زیانه به عنوان پاسخ کیفری استفاده کرده است.

۵-۴- جزای نقدی

در قوانین ما، جزای نقدی یکی از مجازات‌هایی است که به تنهایی و یا همراه با سایر مجازات‌ها برای مقابله با جرایم یقه سفیدی پیش‌بینی شده است. برای جزای نقدی به عنوان پرداخت مبلغی وجه نقد به نفع دولت، مزایا و عیوبی بر شمرده‌اند که می‌توان گفت برخلاف مجازات زندان، فساد و تباهی در رفتار بزهکار برنمی‌انگیزد، به عکس زندان که قدرت ارباب انگیزی خود را بعد از تکرار از دست می‌دهد، جزای نقدی هر چند تکرار شود همچنان ارباب انگیز است و موجب آزار فرد می‌شود، به علاوه امکان ایجاد تناسب میان جرم و مجازات نقدی از مجازات‌هایی همچون زندان و قدرت مقابله آن با جرایم علیه مالکیت که انگیزه آن‌ها سودجویی است به عنوان مزیت‌های مجازات نقدی محسوب می‌شود (اردبیلی، ۱۴۰۰، ۱۶۱).

با این وجود، بررسی جزای نقدی به عنوان یک کیفر اصلی که برای مجرمان یقه سفید مورد استفاده قرار می‌گیرد نیازمند توجه ویژه‌ای است. یکی از انتقاداتی که بر کیفر جزای نقدی در مورد مجرمان یقه سفید وارد شده است پایین بودن میزان این جریمه‌ها برای مجرمان یقه سفید شخصی و شرکتی می‌باشد و گفته شده که این مبالغ مجوزی برای شکستن قانون است چراکه ترس کمی را در ارتباط با عواقب

ارتکاب جرم دربردارد. در قوانین ما نیز این موضوع قابل انتقاد است. هر چند قانون‌گذار ایرانی برای مقابله با برخی جرایم یقه سفید همچون اختلاس، ارتشاء و کلاهبرداری از مجازات نسبی استفاده کرده است و کیفر جزای نقدی را در کلاهبرداری و ارتشاء معادل مال اخذ شده و در اختلاس معادل دو برابر وجه یا مال مورد اختلاس مقرر کرده است، با این حال در مواردی همچون آلودگی هوا برای صاحبان و مسئولان کارخانجات و کارگاه‌های آلودگی هوا جزای نقدی به میزان پانصد هزار تا یک میلیون ریال برای بار اول و در صورت تکرار از هفتصد هزار تا یک میلیون ریال تعیین شده است. این چنین جریمه‌هایی نه تنها اثر بازدارندگی در ارتکاب چنین جرایمی ندارند بلکه نشانی از سپاسگذاری از دادگاه‌ها از نقش آلودگی صنعتی به شمار می‌آید. همچنین محدودیت‌هایی برای بازدارندگی جرایم یقه سفید از طریق جریمه‌های سنگین و به صورت وسیع وجود دارد چراکه تحمیل آثار مجازات را به افراد بی‌گناه در پی دارد. در نتیجه جریمه‌های سنگین ممکن است سهامداران درآمدها را از دست دهند، مصرف‌کنندگان با قیمت‌های بالا روبرو شوند و به کارگیری کارگران مورد مخاطره قرار گیرد.

۵-۶- انفصال

مجازات دیگری که در نظام حقوقی ما برای مقابله با جرم یقه سفیدها پیش‌بینی شده، انفصال است که شامل قطع رابطه استخدامی کارمند با دولت به صورت موقت یا دائم می‌باشد. در توجیه انفصال به عنوان یک مجازات به طور کلی گفته شده است که این قبیل کیفرها، هم نظر طرفداران حقوق جزای سنتی به لحاظ اثر تردیلی آن که محکوم چه از نظر مالی و چه از نظر حیثیتی احساس می‌کند و هم نظر طرفداران اقدامات تأمینی را به لحاظ نفع اجتماعی که در دور ساختن فرد از حرفه‌هایی که بیم آن می‌رود که با پرداختن به آن‌ها مرتکب جرم شود، جلب نموده است (بولک، ۱۳۸۲، ۶۹).

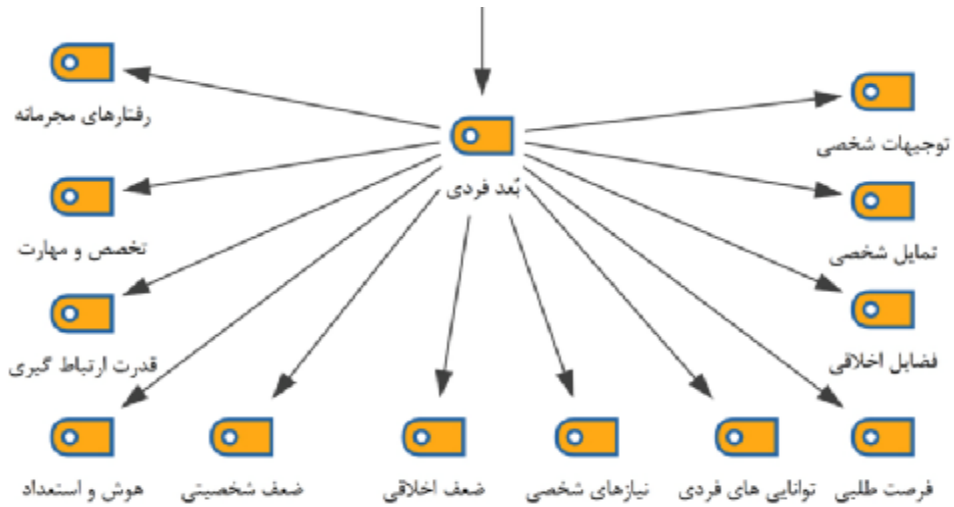
۶- تأثیر پایبندی به آموزه‌ها و اندیشه‌های دینی در کاهش جرایم یقه سفیدی

در میان ادیان آسمانی، دین مبین اسلام مبانی نظری استواری را در سطوح و عرصه‌های گوناگون (به‌ویژه عرصه اقتصادی) مطرح ساخته است. خداوند متعال در سوره‌های متعددی از قرآن کریم، از جمله آیه شریفه ۲۹ سوره مبارکه نساء^۱ بر حرمت اکل مال از راه باطل تأکید فرموده است. در سنت و سیره نبی

۱- یا ایها الذین آمنوا لا تأکلوا أموالکم بینکم بالباطلِ إلا أن تكونَ تجارةً عن تراضٍ منکم. ای ایمان‌آوردگان! اموال یکدیگر را به ناحق نخورید، مگر آن که بر تجارتی از روی رضایت و رغبت استوار باشد.

مکرم اسلام و ائمه نیز بر حرمت درآمدهای نامشروع تأکید شده است. شیخ انصاری برای اثبات حرمت غش و تدلیس، به روایاتی استناد کرده که در کتب روایی نیز ذکر شده است و از مهم‌ترین آن‌ها حدیث مشهوری است که مطابق آن، پیامبر اکرم می‌فرماید: آن که با مسلمان‌ها غش به کار برد، از آن‌ها نیست^۲ (انصاری، ۱۴۱۱ق، ۱۳۶).

۷- راهکارهای تقویت فضایل اخلاقی در پیشگیری از ارتکاب جرم یقه سفیدی

نظر به این که یکی از علت‌های گرایش یا عدم گرایش به ارتکاب جرایم یقه سفیدی، فضایل اخلاقی و ضعف آن بیان شده است، در زیر به راهکارهای تقویت فضایل اخلاقی جهت پیشگیری از این جرایم اشاره شده است:

انسان برای این که در ورطه گناهان و جرایم نیفتد، نیاز به اهرم دارد. بنابراین، طرح کلی کنترل انسان در برابر گناه و تقویت فضایل اخلاقی را می‌توان در مباحث زیر خلاصه کرد:

اول- تفکر: تفکر در عواقب کار، عامل مصونیت از گناه است. تفکر صحیح، مستقیم یا غیرمستقیم، عامل بازدارنده از انحرافات و گناهان می‌شود.

دوم- شناخت حق تعالی و توجه به حضور خدا در همه جا: ایمان به خدا و اعتقاد به این که او بر همه

۲- لَیْسَ مِنَ الْمُسْلِمِیْنَ مَنْ غَشَّهْم

چیز دانا و همیشه حاضر است، چنان نیرویی در انسان در برابر گناه به وجود می‌آورد که او را در برابر گناهان همچون سپری فولادین، نفوذناپذیر می‌کند. نیروهای انتظامی و امنیتی، هرچند قوی و گسترده باشند، قادر به جلوگیری از گناهان مخفی نیستند و هرگز نمی‌توانند در کنترل گناهان در خلوت، نقشی داشته باشند، ولی ایمان درونی می‌تواند نقش خلل‌ناپذیری در بازداری انسان از گناهان آشکار و پنهان ایفا کند، در آیات و روایات بر نقش ایمان در بازداری از گناه بسیار تأکید شده است. خداوند متعال می‌فرماید: آیا انسان نمی‌داند که خداوند [همه کارهایش] را می‌بیند؟ (آیه شریفه چهاردهم سوره مبارکه علق) ۳. قطعاً پروردگار تو در کمین‌گاه است (آیه شریفه چهاردهم سوره مبارکه فجر). ۴

سوم - خودشناسی و توجه به شخصیت انسانی: یکی از عوامل بازدارنده گناه که نقش مهمی در رشد فضایل اخلاقی دارد این است که انسان شخصیت خود را بشناسد و به آن توجه داشته باشد، چراکه وقوع برخی از گناهان به این خاطر است که انسان به قدر و منزلت خود پی نبرده است اگر انسان بداند از کجا آمده و آمدنش بهر چه بوده، یقیناً در برابر گناهان لغزشی نخواهد داشت. از نظر قرآن کریم انسان، خلیفه خدا و کسی است که فرشتگان بر او سجده کردند و خداوند همه چیز را برای او آفریده و به تسخیرش در آورده است (آیه شریفه سیزدهم سوره مبارکه جاثیه). ۵

چهارم - ایمان به معاد و یاد مرگ: ایمان به معاد، یعنی ایمان به یک زندگی ابدی و برتر که همه چیز آن از روی حساب است. ایمان به معاد، یعنی ایمان به دریافت کیفر و پاداش اعمالی که ما در دنیا انجام داده‌ایم؛ یعنی هیچ کدام از نیکی‌ها و بدی‌های ما نابود نمی‌شود. چنین عقیده‌ای نقش عمیقی در پرورش روح انسان دارد (آیه شریفه سی ام سوره مبارکه آل عمران). ۶

۳- أَلَمْ يَعْلَم بِأَنَّ اللَّهَ يَرَى.

۴- إِنَّ رَبَّكَ لَبَالْغُرْصَادٍ.

۵- وَسَخَّرَ لَكُمْ مَا فِي السَّمَاوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ جَمِيعًا مِنْهُ إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ لِقَوْمٍ يَتَفَكَّرُونَ.

۶- يَوْمَ تَجِدُ كُلُّ نَفْسٍ مِمَّا عَمِلَتْ مِنْ خَيْرٍ مُخَضَّرًا وَمِمَّا عَمِلَتْ مِنْ سُوءٍ تَوَدُّ لَوْ أَنَّ بَيْنَهَا وَبَيْنَهُ أَمَدًا بَعِيدًا وَيَحَدَّرُكُمْ اللَّهُ نَفْسَهُ وَاللَّهُ رَءُوفٌ بِالْعِبَادِ. روزی که هر شخصی هر کار نیکو کرده همه را پیش روی خود حاضر بیند و نیز آنچه بد کرده؛ آرزو کند که ای کاش میان او و کار بدش به مسافتی دور جدایی بود! و خداوند شما را از (عقاب) خود می‌ترساند، و خداوند در حق بندگان بسی مهربان است.

پنجم - خدا ترسی و ترس از عواقب گناه: یکی از عوامل کنترل کننده گناه، ترس از خدا و عواقب گناه است. رسول اکرم (ص) می فرماید: «مؤمن گنااهش را چون سنگ بزرگی می نگرد و می ترسد که آن سنگ بر سر او فرود آید، ولی کافر گناه خود را چون پشه می نگرد که از کنار بینی اش عبور کند» (محممدی ری شهری، ۱۳۸۵، ج ۳، ۱۸۲).

ششم - نماز و پیشگیری از جرم: نماز، امری واجب است و دارویی شفابخش برای هر درد بی درمان و کلید پیروزی برای رسیدن به هر موفقیت الهی است و راه رستگاری و رسیدن به کمال دنیوی و اخروی می باشد. نماز جوشش فطرت و تراوش زلال الوهیت است. نماز را می توان پلیسی غیبی دانست که صاحبش را از فحشاء و منکرات و بالتبع جرائم باز می دارد و می توان گفت منظور از نماز، رسیدن به صفت بازدارندگی است.

نتیجه

از آنجاکه پدیده جرم ارتباط مستقیمی با عمل انسان دارد لازم است با بهره گیری از رویکردهای جدید روان شناسی و جامعه شناسی ضمن درک انگیزه های ناخود آگاه درون فرد، به تحلیل شخصیت مرتکب و روند شکل گیری شخصیت مجرم و حالات روحی وی و سایر عوامل مؤثر بر آن پردازیم. اصولاً مفهوم شخصیت در روان شناسی بسیار کاربردی است و مبنایی برای بررسی تفاوت های افراد است. همچنین در علم جرم شناسی شاخه ای از این علم یعنی روان شناسی جنایی به این سمت سوق داده شده است که علل وقوع جرم را باید در ویژگی های روحی و روانی مجرمان جستجو کرد. همچنین روان شناسی جنایی سعی می کند شخصیت مجرم را با هر کیفیت ممکن در این مورد دریابد.

ملاحظات اخلاقی: موارد مربوط به اخلاق در پژوهش و نیز امانتداری در استناد به متون و ارجاعات مقاله تماماً رعایت گردیده است.

تعارض منافع: تعارض منافع در این مقاله وجود ندارد.

تأمین اعتبار پژوهش: این پژوهش بدون تأمین اعتبار مالی نگارش یافته است.

منابع

- قرآن کریم

فارسی

- اردبیلی، محمدعلی، ۱۴۰۰، **حقوق جزای عمومی**، جلد دوم، چاپ دوم، تهران، انتشارات میزان.
- بولک، برنارد، ۱۳۸۲، **کیفرشناسی**، ترجمه دکتر علی حسین نجفی ابرندآبادی، چاپ سوم، تهران، انتشارات مجد.
- بهشتی، سعید و افخمی اردکانی، محمدعلی، ۱۳۸۶، تبیین مبانی و اصول تربیت اجتماعی در نهج البلاغه، **مجله تربیت اسلامی**، شماره ۴.
- جزینی، علیرضا؛ عباسی کسانی، علی؛ پناهی، محسن، ۱۳۹۹، تأثیر سبک زندگی اسلامی در پیشگیری از جرم و آسیب‌های اجتماعی (با تأکید بر نقش نماز)، **دوفصلنامه مطالعات اسلامی آسیب‌های اجتماعی**، شماره ۱.
- جمعی از نویسندگان، ۱۳۸۶، **مجموعه مقالات نماز و خانواده**، چاپ اول، تهران، انتشارات انجمن اولیاء و مربیان.
- حسینی زاده، سیدعلی، ۱۳۸۳، **سیره تربیتی پیامبر اکرم (ص) و اهل بیت (علیهم السلام)**، چاپ اول، تهران، انتشارات پژوهشگاه حوزه و دانشگاه.
- ربیعی، علی، ۱۳۹۵، **زنده باد فساد**، چاپ پنجم، تهران، انتشارات وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی.
- سلیمی، صادقی، ۱۳۸۷، مجرمان یقه سفید و سیاست کیفری ایران، **فصلنامه حقوق**، شماره ۴.
- طباطبائی، سیدمحمدحسین، ۱۳۷۴، **المیزان فی تفسیر القرآن**، ترجمه سیدمحمدباقر موسوی همدانی، چاپ پنجم، قم، انتشارات اسلامی.
- عابدی، منیره و همکاران، ۱۳۹۰، تربیت اجتماعی از دیدگاه فردگرایان و نقد آن بر اساس دیدگاه علامه طباطبائی، **فصلنامه پژوهش در مسائل تعلیم و تربیت اسلامی**، شماره ۱۳.
- قورچی بیگی، مجید، ۱۳۹۷، بزهکاری یقه سفیدان، **فصلنامه مطالعات پیشگیری از جرم**، شماره ۴۶.
- قورچی بیگی، مجید، ۱۳۹۸، تحلیلی کیفی از بزهکاری یقه سفیدها: فهم زمینه‌ها و انگیزه‌ها، **دوفصلنامه مسائل اجتماعی ایران**، شماره ۱.
- گیدنز، آنتونی، ۱۳۷۸، **تجدد و شخص**، ترجمه ناصر موفقیان، چاپ چهارم، تهران، انتشارات نی.

- موسوی مجاب، سیددرید، ۱۳۸۸، جرایم یقه سفیدی با نگاهی به آموزه‌های دینی، **فصلنامه حقوق اسلامی**، شماره ۲۲.

- نایی، محسن؛ رایجیان اصلی، مهرداد؛ موذن زادگان، حسنعلی؛ غلامی دون، حسین، ۱۳۹۸، پیشگیری موقعیت‌مدار در پرتو جرم‌شناسی مدیریتی، **فصلنامه فقه و تاریخ تمدن**، شماره ۱.

- نوری قلعه نو، علیرضا، ۱۳۹۹، جرائم یقه سفید و وضعیت دادرسی کیفری آن، **فصلنامه مطالعات علوم سیاسی، حقوق و فقه**، شماره ۴.

عربی

- انصاری، مرتضی بن محمد، ۱۴۱۱ق، **المکاسب**، جلد اول، قم، انتشارات دارالذخائر.

- محمدی ری شهری، محمد، ۱۳۸۵، **میزان الحکمه**، تهران، انتشارات دارالحدیث.

لاتین

- Reid, Alan S. , 2018, *Financial Crime in the Twenty-First Century: The Rise of the Virtual Collar Criminal, White Collar Crime and Risk*, Palgrave Macmillan, London.

Legal Civilization

No.17- Winter 2024

ISSN: 2873-1841
ISSN: 2873-1922

- An Investigation of the Necessity to Disclose the Existence of Contract in Third Party Funding in International Arbitration and Privilege
Mohammad Mahdi Asadi
- Aggravated Qualities of Crime in Iranian Criminal Law
Mohammad Kamali, Mohammadbagher Basir
- The Foundations of Natural Rights in John Locke and Its Impact on the Convention on the Rights of the Child
Mohamad Mahdi Davar, Saeideh Taslimi
- Decriminalization; an Attitude to Prevent the Persistence of Juvenile Delinquency
Mohammad Javanbakht, Parisa Karimej, Mohaddeseh Sadeghian Lamraski
- Examining the Concept of the Holder of a Commercial Document
Sara Farzadimehr, Shapoor Mohammadhosseini, Mohammadreza Haghighi
- The Effect of Islamic Lifestyle in the Prevention of White-Collar Crimes: Legal and Jurisprudential Analysis
Maryam Kamaei, Zahra Ansarifar, Petter Gottschalk
- Methods of Resolving Disputes in FIDIC Contracts
Arman Yaghobi Moghadam, Mohammad Gholampor Vishkaei, Mohammad Yazarshadi
- Examining the Analyzing the Evolution of the Criminal Phenomenon of Genocide in the Historical Context
Mohammad Javanbakht, Minoo Mohammadei, Kiomars Kalantari daroonkela
- The Role of the Judge in the Execution of Criminal Sentences in Deterrence and Individualization of Punishment
Zahra Nazari
- Criticism and Assessment of Managers' Responsibility for the Company's Tax Liabilities Based on the Legal Bill to Amend a Part of the Commercial Law and the Direct Taxes Law
Nima Rezaei, Mohammad Shojaei Far, Amirhasan Abolhasani
- Tax Crimes with an Approach to Penology in Iranian Law
Sayyedeh Faezeh Fatemi
- Competent Authority and Demand Title in Land Nationalization Lawsuits
Moslem Alahyari
- Executive Challenges of Children and Adolescent Rights Protection Offices Centered on the Role of Judge
Sayyed Mehdi Ahmadi, Nastaran Arzainan
- Environmental Responsibility of Multinational Companies in the Oil Industry with Emphasis on the "Polluter Pays" Principle
Hadi Masoudifar, Fatemeh Naeimi Shamel
- The Impact of Restorative Justice and Criminal Policy on Sexual Victimization of Children (from Protection to Rehabilitation)
Sayyed Hossein Dehghan Naycri, Maryam Mosaferi
- The Right to Self-Determination as one of the Basic Human Rights Regarding Transgender People (with Emphasis on the Decree Issued by the 13th Branch of the Court of Appeal of Mazandaran Province)
Mohammad Saeid Hosseini, Heshmat Rostami Daroonkela, Mohammad Mehdi Saki, Fatemeh Dehghan, Abbas Rezaei Gilani4
- Protection of the Cultural Rights of Prisoners in International, Regional Instruments and Iranian Legal System
Marjan Negahi Mokhlesabadi
- Analysis of the Tax Law System Governing Commercial Companies
Parisa Rezvan, Ali Zare
- Human Dignity in Criminal Law and International Documents
Mohammad Amin Ebrahimi
- The Role of Government-Owned Property in Promoting Economic Goals: Analysis of Laws and Examination of Obstacles and Solutions
Elham Derki, Ayda Mokhtarch, Behnam Rastegari
- Subjectivity and Proof of Crime in the Islamic Penal Code Approved in 2012
Sadegh Banitarafian Havizavi
- The Differential Criminal Policy of the Armed Forces Law against the Sale of Military Property and Objects
Yasser Shakeri